

İNGİLİZ İŞÇİ PARTİSİ

(The British Labour Party)

M. Tunçer Karamustafaoğlu

G İ R İ Ş

Demokrasi rejimlerinde fert, bir köşede kozasını ören ipek böceği misâli, iç dünyasına kapanıp kalamaz. Demokrasi bütün vatandaşların katıldıkları faal ve dinamik bir rejimdir. Demokrasilerde vatandaş, toplumsal ve siyasal memleket meseleleriyle yakından ilgilenir. Demokrasi halkın kendi kendisini idare etmesi, kendi hâkimiyetini bizzat istimal etmesi, hülâsa kendi mukadderatına sahip bulunmasıdır. (1) Demokrasi, aynı zamanda hürriyet, (daha doğrusu ferdin hürriyeti) anlamına gelir, yani hürriyet ve demokrasi birbirlerinin müteradifidirler. (2) İşte, demokrasi ortamının bu hür ve serbest havası içerisinde, aynı amaca, aynı inanca bağlanan kişiler, yavaş yavaş teşkilâtlanmaya ve tasarladıkları programı gerçekleştirmeye uğraşırlar. Fertlerin böyle bir amaç ve fikir etrafında birikmelerinden ortaya bir müessese çıkar. Biz bu müesseselere «Siyasî Partiler» diyoruz. Bundan yüzelli yıl önce, partilerin mevkii ve fonksiyonları genel olarak bilinmiyordu. Şimdi partilerin demokrasinin zarurî unsurları olduğu kabul edilmektedir. (3) G. Vedel'de, «demokrasi siyasî partiler olmaksızın yaşayamaz. Fakat aynı zamanda siyasî partiler yüzünden ölebilir» demek suretile siyasî partilerin ifade ettiği değer ve öneme işaret etmek istemiştir. (4)

(1) İlhan ARSEL, Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, 1955, s. 73.

(2) ARSEL, a. g. e., s. 73.

(3) Carl J. FRIEDRICH, Constitutional Government and Democracy, 1950, s. 410.

(4) İsmet GİRİTLİ, Demokrasi Yolunda, 1960, s. 60.

Siyasî Partiler ancak temsilî demokrasi rejimleri müstakar bir şekilde teessüs ettikten sonra gelişmiş ve bunların tekâmülü demokrasi anlayış ve tatbikatıninkine muvazi olmuştur. (5)

Her müessese gibi siyasî parti de, Hauriou'nun deyişiyle, «bir içtimai muhitte iş ve teşebbüs fikrinin gerçekleşmesi» amacıyla kurulur. Toplum yüzeyinde dağınık, disiplinsiz bir şekilde yüzen fikir ve kanaatlerden rasyonel bir siyasî düzen kurabilmek pek kolay değildir. Memleket realiteleriyle ilgili bu dağınık fikir ve kanaatleri parti, bir müessese olarak etrafında toplamaya ve bunları ilmi bir disiplin içersinde faydalı ve faal şekle sokmaya gayret eder. Batı Demokrasilerinde partiler, fertlerin siyasî terbiye ve eğitim ocaklarıdır. Demokratik nizamda partiler, tıpkı tababetteki zehirli ilâçlar gibidir. Bunlar hem mühlüktür, hem de istibdat gibi en mühlük bir cemiyet hastalığından kurtarıcıdır. Bütün mesele, partilerin İngiltere, İsviçre ve Şimal Demokrasilerinde olduğu gibi, birer siyasî terbiye mektebi haline gelmesindedir. (6).

Bu genel girişten sonra, İngiliz İşçi Partisini incelemeye başlayabiliriz. Ancak daha önce, yine genel olarak parti kavramı, iki parti sistemi ve İngiliz parti teşkilâtı üzerinde biraz durmayı faydalı görüyoruz.

A) SİYASİ PARTİ KAVRAMI :

Siyasî partiden bahsetmek için, üç içtimai hâdiseyi bir arada incelemek lâzımdır: bir, cemiyet içinde fikir ve menfaatlerin tenevvüü, tesanüd ve nihayet hürriyet. (7) İktisadî menfaatler, felsefi telâkiler ve siyasî kanaatler her cemiyet içinde çeşitlidir ve farklıdır. Bir cemiyeti, devleti veya memleketi vücuda getiren binler ve yüzbinlerce insanın hepsinin her an için memleketin umumî gidişi, siyasî dâvaları hakkında aynı şekilde düşündükleri, aynı kanaate sahip oldukları iddia edilemez. (8). Bu maddî ve fikrî farklara bir de toplanma ve birleşme hâdisesini ilâve edelim. «Parti» veya eski de-

(5) Arif T. PAYASLIOĞLU, Siyasî Partiler, 1952, s. 11.

(6) Ali Fuad BAŞGİL, İlimin ışığında Günün Meseleleri, 1960, s. 118.

(7) Tarık Z. TUNAYA, Türkiyede Siyasî Partiler, 1952, s. 1.

(8) TUNAYA, a. g. e., s. 2.

ymle «Fırka», herşeyden evvel bir birleşmenin fikir ve program etrafında tesanüdün ifâdesi olarak görülmektedir. (9)

Siyasî Partiler hakkında yazarlar çeşitli tarifler vermektedirler : Benjamin Constant'a göre «bir parti aynı siyasî doktrine salık insanların vücuda getirdiği bir birliktir.» (10) Kelsen partileri «fikirleri bir ayniyet arzeden kimseleri, onlara katnu işlerinin icrasında hakikî bir nüfuz sağlamak için birleştiren teşekküller» olarak tarif etmektedir. (11). F. Goguel'e nazaran «parti, üyelerinin fikir ve menfaatlerini kıymetlendirmek için iktidarı kısmen veya tamamen ele geçirmek amacile siyasî hayata iştirak zımında organize olmuş bir gruptur.» (12) Carl J. Friedrich «siyasî parti, bir grup insanın bir araya gelerek, liderlerini iktidara getirmek ve mensuplarına bu iktidardan maddî manevî menfaatler sağlamak amacıyla kurdukları daimî bir teşkilâtdır» diyor. (13) M. Duverger, «modern siyasî partilerin orijinalliğini teşkilâtlarında, bünyelerinde buluyor. G. Burdeau ise, «modern siyasî partilerin orijinalitesini genel tarifi ihtiva ettiği mutayı çok mudil bir şekle getirmelerinde» görmektedir. (14) Tank Z. Tunaya, «parti, muayyen bir siyasî program üzerinde birleşmiş kimselerin bu programı bilhassa normal seçim yollarıyla gerçekleştirmek gayesiyle kurmuş oldukları bir cemiyettir» diyor. (15) Arif T. Payaslıoğlu da partiyi «siyasî partiler herhangi bir genel tariftekine uygun olarak muayyen bir memlekette devlet iktidarını ele geçirmek ve bu suretle fikir ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacile teşkilâtlanan ve müsait bir hürriyet havası, genel seçimler kısaca demokratik bir rejim içinde faaliyet gösteren insan topluluğu olarak» tarif etmektedir. (16)

Bütün bu tariflerde (fertlerin birleşmek, aynı amaca yönelmek, iktidarı ele geçirmek gibi) müşterek unsurlar göze çarpmaktadır.

a) *İki Parti Sistemi (Two Party System)* : Bu sistem, İngiltere, Birleşik Amerika gibi devletlerde bilhassa Anglo - Sakson âleminde görülmektedir. Yalnız dikkat etmek gerekir ki, iki parti sis-

-
- (9) TUNAYA, a. g. e., s. 2.
(10) PAYASLIOĞLU, a. g. e., s. 10.
(11) a. g. e., s. 10.
(12) FRIEDRICH, a. g. e., s. 419.
(14) PAYASLIOĞLU, a. g. e., s. II.
(15) TUNAYA, a. g. e., s. 3.
(16) PAYASLIOĞLU, a. g. e., s. 3.

temi bir Devlette yalnız iki parti vardır ve olmalıdır demek değildir. Bu memleketlerde, üçüncü, dördüncü hatta daha fazla partiler de vardır ve sayıları da artabilir. Fakat bu memleketlerin siyasi ve içtimai şartları iki büyük partinin yaşamasını mümkün kılmakta ve rakipleri daima tasfiyeye, yahut çok zayıf bir durumda kalmaya mahkûm etmekte, üçüncü bir parti ortaya çıkamamaktadır. (17) Kısaca, iki parti sistemi tâbiriyle ifâde edilmek istenilen şey fiilen iki partinin mevcudiyeti değil fakat mevcut partiler içinden ikisinin siyasi hayatta başlıca rol oynamasıdır. İki parti sistemini meydana getiren âmiller, umumiyetle partili hayata mukaddem ve cemiyette suyu bulmuş iki zıt fikir grubunun siyasi parti şeklinde organize olması, veya siyasi partilerin teşkilatlanması için müsait vasatın meydana gelmesiyle birlikte cemiyeti iki gruba ayıran bir meselemin ortaya çıkması, şeklinde tezahür etmektedirler: İngiltere'de ikili sistem İngiliz Protestanlarının Kralla birlikte ve Krala karşı olarak ikiye ayrılmasından ve 1688 den sonra bu zıddiyetin Whigs ve Tory şeklinde devamından doğmuştur. (18) II nci Charles'ın saltanatının son yıllarından beri Whigler ve Tory'lerin modern İngiliz ikili parti sisteminin prototipi oldukları malûmdur. (19)

İngiliz Kabinelerinin nisbî istikrarına yardım eden birçok âmil vardır. Bir sebep de, çok partili sistemden hoşlanılmaması ve bir iktidarda öbürü de muhalefette olmak üzere iki büyük partinin tercih edilmesidir. Muayyen ideolojik farkları veyahut hususî bir menfaati temsil eden «bölüntü» partilere tesadüf edilmez değil, fakat bunlar ekseriya ömürsüzdür, iki büyük partiden birine karışmaya veyahut ortadan kalkmaya mahkûmdur. (20)

Genel olarak bir memlekette seçmen kitlesinin dikkatini toplayan sâdece iki parti bulunmalıdır deniliyor. Gerçekten bazı yazarlarca bu durum, hemen hemen bir axiom (mütearife) gibi telâkki olunuyor. Temsili Hükûmet sisteminin işleyişinde en iyi usul olduğu kuvvetle iddia ediliyor. Kanaatimce bu doğru olmak lâzım gelir, bununla beraber şunu da ilâve edelim ki, iki parti sistemi düşünceden ziyâde tesâdüfden doğmaktadır. Şüphesiz, iki parti sisteminin çok büyük faydaları vardır, bir kere seçmene hükûmetini

(17) a. g. e., s. 48.

(18) a. g. e., s. 48.

(19) FRIEDRICH, a. g. e., s. 411.

(20) Sir Henry N. BUNBURY, İngilterede Âmme Politikası, s. 9.

doğrudan doğruya seçmek imkânını sağlar, saniyen yapılan işlemlerden muayyen bir gruba karşı mes'ul olunacağı prensibini de memlekete getirmiş olur. (21).

Kara Avrupasının çok partili sistemlerinde (multi-party system), Hükümetin seçimi halktan meclise intikâl etmiştir. Seçmenler M. Herriot tarafından idare edilmelerini isterlerken, M. Poincaré veya M. Laval'ın kendilerini idare ettiklerini görürler. (22).

M. Duverger'in işaret ettiği gibi, toplumların tabii eğilimi iki partili sisteme doğrudur. Bu eşyanın mahiyetine de uygun görünmektedir. Siyasi seçim genel olarak iki alternatiften birini tercih şekline girmektedir. Parlâmentar Hükümetin bu sistem altında daha iyi işlediğinden hiç şüphe edilemez. Partilerden birinin iktidardan düşmesi halinde, ötekisi iktidara gelir ve istikrar sağlanmış olur. İktidardan uzaklaşan partinin liderleri, gelecek iktidarın alternatifi durumundadırlar. Gerçi çok partili bir sistem, çeşitli seçmen kanaatlerinin aksettirilmesini sağlarsa da, hiçbir parti tek başına mutlak çoğunluğa erişemez ve hükümet kurabilmek için diğer partilerin desteğine ihtiyaç duyar. Çok partili sistemde, ikili sistemin aksine iktidardan düşen partinin yerini alacak, birden fazla parti bulunacaktır. (23).

Mac Iver, «The Modern State» adlı eserinde «mamafih, iki veya çok parti sistemlerinin fayda ve mahzurları herhalde toplumun bilgi ve kültürüne bağlıdır» diyor. (24)

İngiliz Anayasa teamüllerinden biri, parlâmentoda birden fazla (umumiyetle iki) partinin mevcudiyetini zarurî kılar. (25). Çok eski bir maziye sahip olan Muhafazakâr ve Liberal Partilerin yanında bir üçüncü parti siyasi hayata girmiş bulunmaktadır. Bu üçüncü partinin katılmasıyla iki parti sisteminde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Nitekim, İşçi Partisi bir üçüncü parti olarak değil, eski iki büyük partiden Liberal Partinin yerini almış, bu partiyi parlâ-

(21) Harold J. LASKI, Parliamentary Government in England, s. 75.

(22) LASKI, a. g. e., s. 75.

(23) Norman WILDING - Philip LAUNDY, An Encyclopedia of Parliament, s. 417.

(24) a. g. e., s. 418.

(25) Vakur VERSAN, Labour Party (Sosyalist Partisi), Sosyal Hukuk ve İktisat Mecmuası, Ekim 1948, Sayı 2, s. 57.

mentoda pek küçük bir temsili duruma sokmuştur. Böylece İngiltere'de iki büyük parti baki kalmıştır. (26). Gerçekten Liberal Parti seçimlerde gittikçe gerilemiş, eski kuvvet ve önemini kaybetmiştir. Liberal Parti seçimlerde genel oyların ancak % 2,5 alabilmiş ve Avam Kamarasındaki yerlerin % 1'ni kazanabilmiştir. (27)

İki Parti Sistemi hakkındaki mütalâalar ve bu sistemin âmilleri şüphesiz bunlardan ibaret değildir. Fakat konumuzu doğrudan doğruya ilgilendirmediği için meseleye sâdece temas etmekle yetindik.

b) *İngiliz Parti Teşkilâtı* : 1832 tarihli «Reform Act» den önce, memleketdeki partilerin teşkilâtı yoktu. Esasen, bu tarihten önce siyasi partiler, parlâmentoda önemli meseleler üzerinde birlikte düşünen ve birlikte oy veren gruplardan ibaretti. Bunlar akraba ve dostları ve bizzat kendileri tarafından Tory'ler veya Whig'ler olarak adlandırılıyorlardı. Memleketdeki her büyük konak, Tory veya Whig'lerin içtimaî faaliyetlerinin merkezini teşkil ediyordu. Mensup oldukları mahallî bir parti olmadığı gibi, parlâmento dışında da parti nev'inden bir teşekkül mevcut değildi. Hattâ parlâmento içinde bile, üyeler bugünkü mânada teşkilâtlanmış veya gruplaşmış değillerdi. Sâdece aynı kanaatlere sahip kimselerin meydana getirdikleri gruplar, birbirlerinin evlerinde toplanır ve tutumlarını görüşüp, tartışırlardı. (28). Eğer bir kimse aday olmak veya seçilmek isterse, bütün işleri kendisinin tanzim ve tertibi gerekirdi. O zamanlar seçmenlerin sayısı bir hayli azdı. Seçim çevreleri bazı kuvvetli patronların elinde bulunuyordu. Bunlara, üstün nüfuz ve tesirlerinden dolayı «The prevailing influence» deniliyordu. (29) Seçmenler oylarını ancak bu nüfuzlu şahısların verecekleri talimata göre kullanabilirlerdi. Milletvekili olabilmek için en basit ve en ucuz yol, böyle kuvvetli bir patronun sevgisini kazanmaya bağlı idi. Eğer bir toprak senyörü Whig'in yerini bir Tory patron alır veya Tory'nin yerini bir Whig alacak olursa, onun toprağında çalışan müstecirleri tutumlarını yeni patronlarının siyasi kanaatine göre ayarlarırlardı. Yani «babamız dönünce, hepimiz dönürüz» (When

(26) TUNAYA, a. g. e., s. 33.

(27) R. T. MCKENZIE, British Political Parties, s. vii.

(28) Ivor Bulmer - THOMAS, The Party System in Great Britain, s. 12.

(29) a. g. e., s. 12.

father turns, we all turn) düstûruna uygun olarak patronun kanaati değişince, onlarınki de değişirdi.

Parti faaliyetinin parlâmento dışına yayılışının ilk belirtileri, seçmenlere verilen rüşvetlerde görülmektedir. Hükümet, parlâmento üyelerinin oylarını doğrudan doğruya satın almak yerine (o sırada Avam Kamarasında üyelerin oylarını verdikten sonra bedel talep edebilecekleri bir yer bulunurdu) güvenilir ve itaatkâr üyelerin seçilmelerini sağlamak maksadıyla seçmenlere rüşvet vermeye başlamıştır. Rüşveti alan, o çevrenin yukarıda bahsettiğimiz nüfuzlu patronu idi. Patron tatmin edilince, artık o çevrenin oyları kazanılmış demektir. 1830 yılında, parlâmentodaki bir sandelyenin fiyatı ortalama 6,000 Sterling idi. (30) Parti memuru genel bütçeden doldurduğu para çantasıyla seçimlerde mevcudiyetini hissettirirdi. (31)

1832 Reform Act'e gelinceye kadar milletvekilliği adeta bir alım-satım mevzuu halindeydi. Seçimler ve seçim çevreleri birer ticaret borsası gibi işlemekteydi. Seçim çevrelerindeki ağaları memnun etmeden, onlara hoş görünmeden parlâmentonun eşiğinden atlamak mümkün değildi. Bir kimse, ne kadar bilgili, ne kadar faziletli olursa olsun, kesesi boş olduğu müddetçe bu maddiyat engelini aşamazdı. Bu yüzden o devirdeki seçim çevreleri kese, cep (pocket) veya rotten (bozuk, tefessüh etmiş) çevreler olarak adlandırılmıştır. (32)

1832 Reform Act, bu bozuk sistemi kısmen ıslâh etmiş ve seçmen sayısını artırmıştır. İngiliz seçim mekanizması bugünkü haline gelinceye kadar daha birçok safhalar geçmiştir. (1872 Ballot Act, 1884 Representation of the People Act, 1885 Redistribution of Seats Act, 1918 Representation of the People Act, 1928 Representation of the People Act, 1948 Representation of the People Act, 1949 Representation of the People Act.). (33).

B) İşçi Partisinin Doğuşu ve Gelişimi :

İşçi Partisinin kuruluşuna geçmeden önce, İngiliz toplumun-

(30) WILDING - LAUNDY, a. g. e., s. 490.

(31) THOMAS, a. g. e., s. 12.

(32) WILDING - LAUNDY, a. g. e., s. 489.

(33) a. g. e., s. 492, 493.

daki İşçi Sınıfı Hareketine (British Working-Class Movement) kısaca temas etmek istiyoruz. Esasen, İşçi Sınıfı Hareketi, İşçi Partisinden ayrı ve tek başına inceleme konusu yapılabilecek genişlikte bir cereyandır.

Fakat İngiliz Sendikalizminin gelişmesinde, İngiliz İşçi şuurunun uyanmasında ve İşçi Partisi için müsait zeminin hazırlanmasında bu cereyanın büyük rolü olduğunu inkâr edemeyiz.

«Endüstri İnkılâbı», tarihçilerin münferid bir vak'aya değil, 18 inci yüzyılda ve 19 uncu yüzyıl başlarında İngilterede vuku bulan büyük iktisadî değişiklik vetiresine verdikleri isimdir. Bu vetire esasen bir tarım memleketi olan İngiltere'yi dünyanın kısa zamanda «atelyesi haline getirmiştir.» (34) Endüstri İnkılâbıyla sağlam görünen bir takım eski müesseseler, içtimâî münasebetler kökünden sökülüp atılmıştır. İnkılâp ortaya yeni bir sınıf çıkardı, bu sınıf ancak emeğini satarak yaşayabilirdi. Endüstri İnkılâbı yeni bir Proletarya sınıfı yaratmakla, İşçi Hareketinin doğmasına sebep olmuştur.

Endüstri İnkılâbının işçilere tesirini kısaca şu esaslar altında toplayabiliriz: İlk olarak, İnkılâbın makina ve diğer teknik âletlerde meydana getirdiği yenilikler, iş produktivitesini artırdı, sanayi mamûlleri için büyük pazarlara ihtiyaç duyulmaya başlandı. İkinci olarak, muhtelif iş sahalarındaki birçok kalifiye işçinin durumları bozuldu. Zira onların yaptığı işlerin çoğu şimdi makina ile daha seri olarak yapılıyordu. Makinaların başındaki işçilerde öyle pek mahir kimseler değillerdi. Ekseriyetini çocuklar ve kadınlar teşkil ediyordu. Üçüncü olarak, makinalar halihazır istihsal metodlarında bir değişiklik husule getirmişti. Su, buhar kuvvetiyle işleyen makinalar münferid faaliyete müsait değildi. İşçilerin toplu halde bir fabrikada çalışmaları iktisaden daha rasyonel görülüyordu. (35).

Fabrikalarda seri imâlat başlayınca, fabrika mamûllerinin fiyatları çok çabuk düştü. Buna rağmen hayat ucuzlamadı, çünkü ziraat mahsuller fabrika mamûlleri kadar çabucak artırılamıyordu. O sırada Fransa ile 1793 Harbinin patlak vermesi ve bu harbin do-

(34) G. D. H. COLE, A Short History of the British Working-Class Movement s. 3.

(35) a. g. e., s. 20.

ğurduğu ihtiyaclar, enflasyon, fiyatların ve bilhassa gıda maddelerinin yükselmesine sebep oldu. O an için işçi ücretleri paranın satın alma gücünde meydana gelen ani değişikliklere ayak uyduramıyordu. İşçi ücretleri düşüktü. Mensucat fabrikaları harıl harıl çocuk işçiler arıyorlardı. Çocukları az bir ücretle çalıştırmak mümkündü. Çocukların babaları iş bulamazken, çocuklar gayet düşük ücretlerle fabrikalarda istihdam ediliyorlardı.

Endüstri İnkılabının tesiri köylerde de görülüyordu. Filhakika köylüler de Endüstri İnkılabıyla birlikte topraklarını terketmişler ve fabrika gürlütüleriyle uğuldayan şehirlere akına başlamışlardı. Bu suretle köylerin eski hayat tarzları ve gelenekleri bozulmuştur.

Her türlü kötü sağlık şartlarına, düşük ve yetersiz ücretlere rağmen nüfus da süratle artmaya devam ediyordu. Bilhassa yeni kurulan kasabalarda ve endüstri bölgelerinde nüfus kesafeti çoğalıyordu. İşin garib tarafı şudur ki, devlet adamları, iktisatçılar bu nüfus artışının sebeplerini araştırarak ve buna çareler bulacakları yerde, fakir kitlenin üremesini bir takım şiddet tedbirleriyle önlemeye kalkışıyorlardı. (36).

Endüstri İnkılabının takriben 1800 yılına kadar süren birinci safhasında memleketteki iş yerlerinin kapanması, birçok işçilerin açıkta kalmasına sebep olmuş ve bir işçi fazlalığı doğurmuştur. Buna mukabil fabrika bölgelerinde halâ işçiye ihtiyaç duyuluyordu. Zira, köylerden kasabalara doğru akın henüz tam mânasıyla başlamamıştı.

1815'den 1820'ye kadar, beş yıl, çekilmez bir sürü ıstıraplara karşı körükörüne ve umutsuzca yapılan mücadelelerle dolu bir süredir. 1820-1830 yılları arasındaki on yıllık süre, işçi sınıfının fikir ve teşkilâtlarının ilk tohumlarının ekildiği bir devredir. Yavaş yavaş teşkilâtlanan ve fikirlerle yuğrulan hareket, Reform Act yıllarını takip eden büyük Trade - Unionism Hamlesini hazırlıyordu.

Avam Kamarası 1832 yılına kadar demokratik bir bünyeye sahip olmak şöyle dursun, bu heyete temsili bir meclis demek bile caiz değildi. Avam Kamarasındaki yerlerle, nüfus ve seçmenler arasında bir nisbet yoktu. Bazı yeni kasabalar meselâ Manchester hiç temsil edilmiyordu. İlçelerin çoğu fena halde bozulmuştu, ço-

(36) a. g. e., s. 23.

ğu da şahısların mülkü halindeydi. Temsil hakkı herhangi bir mal gibi alınıp satılıyordu. O zamanın gazetelerinde «Satılık Borough» (Borough for sale) ilânları alınılmış şeylerdendi. Oylar da mevkiler gibi serbestçe alınıp-satılabilirdi. Seçimler bir hayli masraflı oluyordu, ancak zengin kimseler aday olabiliyorlardı. (37) Böylelikle zengin tâcirler ve sermayedarlar Avam Kamarasına girebiliyor ve idareci sınıfa kadar yükselbiliyorlardı. Fakat işverenler, esnaflar umumiyetle hariç bırakılıyor ve nazarı itibara alınmıyorlardı. Diğer taraftan süratle çoğalan Orta Sınıf siyasi iktidara hiç katılamıyordu. Oturdıkları büyük şehirler, Avam Kamarasında ya az temsil ediliyor veya hiç edilmiyordu.

1815 den, 1832 yılına kadar süren Reform Hareketi (Reform Movement) gerçekten umumî bir cereyandı. Bu cereyan sırasında İşçi Sınıfıyla endüstri şehirlerinin ortaya çıkardığı Orta Sınıf, geçici olarak birleştiler. Gerçek gayeleri birbirinden farklı ve değişik olan bu Reformcular, Parlâmentoda ıslâhat yapılması hususunda hem fikirdiler. Bunun için birbirlerinin prensip ve gayelerini incelemek lüzumunu hissetmeden kampanyaya giriştiler.

1830 yılında Whig'ler tekrar iktidara geldiler. Liderleri Grey, Parlâmento ıslâhatının siyasetlerinin başlıca maddesi olduğunu hemen beyan etti. Fakat ne biçim bir ıslâhat yapılacaktı? Whig Liderleri de mizaçları itibarile Tory'ler gibi aristokrat kimselerdi, popüler bir sistem tesis etmek niyetinde değillerdi. Fakat Whig Hükümetinin hazırladığı «Reform Bill» birçoklarının tahmininden daha şumüllü idi. Tasarı bozulmuş seçim çevrelerini temizliyor, Avam Kamarasındaki yerleri nüfusa göre tevzi ediyor ve Orta Sınıfa seçim hakkı tanıyordu. Buna karşılık işçileri hemen hemen oydan yoksun bırakıyor ve hattâ onları daha önce birkaç çevrede sahip oldukları oylardan da mahrum kılıyordu. Ayrıca, Reformcuların hür seçimlerin zarurî bir unsuru olarak telâkki ettikleri gizli oy sistemine dair de tasarıda bir sarahat mevcut değildi. Birinci «Reform Bill», Avam Kamarasında reddedildi. Bunu çok heyecanlı bir Genel Seçim takip etti. Reformcular bu seçimde büyük çoğunluk sağladılar. Avam Kamarası ikinci bir Bill ısdar etti fakat bu sefer de Lordlar Kamarası tarafından reddolundu. Bu sırada heyecan ve gerginlik son haddini bulmuştu. Bütün memlekette büyük mi-

(37) COLE, a. g. e., s. 63.

tingler yapıyor ve Siyasî Birlikler, Bill çıkıncaya kadar bütün vergileri alıkoyp, vermemek tehdidinde bulunuyorlardı. Bristol'da nümayişçiler şehri birkaç gün zapt etmişler, hapishaneleri, Mansion House'u ve piskoposun konağını yağma etmişlerdi. Nihayet, 1832 yılının Haziran ayında «Reform Bill» ısdar olundu ve yüksek tasdi-ke iktirandan sonra kanunlaştı. Fakat bu kanundan daha ziyade Orta Sınıf faydalanmıştı. İşçilerin 1832 İhaneti (Betrayal of 1832) diye tavsif ettikleri bu kanun, onları teskin etmemiş bilâkis hayâl kırıklığına sevketmiştir. (38) Mücadeleyi kazandıklarını sanmışlardı fakat zaferin meyvalarını halâ yiyemiyorlardı.

1832 Reform Act'den evvel birlikte mücadeleye girişen gruplar, tasarı kanunlaştıktan sonra ayrılmışlardır. Çünkü Orta Sınıfın büyük bir kısmı siyasî iktidara iştirakini sağladıktan sonra, artık daha öteye gitmeyi arzu etmiyordu. Eski mesai arkadaşlarına karşı duyduğu hiddet ve mücadeleyi kaybetmenin verdiği hayâl kırıklığı ile İşçi Sınıfı, bu siyasî çalkantının içinden çıkıp, hararetle Sendika ve Kooperatif Hareketine atıldı. Sendikaların 1834 de mağlûbiyete uğramaları, aynı yılda Yeni Poor Law'un vaz edilmesi onların dikkatini tekrar siyasete çevirdi ve Chartist faaliyetin süratle gelişmesine yol açtı.

Chartist Hareketi esasen siyasî bir programa bağlı, iktisadî bir cereyandır. Reform Mücadelesinin başlangıcında ileri sürülen talepler tekrarlanıyor ve Parlâmentonun demokratik bir tarzda ıslâhı isteniyordu.

Chartist'ler 1838 Mayısında «People's Charter» adlı bir beyan-nâme yayınladılar. «People's Charter» da bir yenilik mevcut değildi. Kısaca, Parlâmentonun demokratik bir tarzda teessüs etmesi isteniyordu. Chartist'lerin altı maddede istedikleri şunlardı: 1) 21 yaşını geçen erkeklere oy hakkı verilmesi, 2) Gizli seçimin kabul edilmesi, 3) Parlâmento seçimlerinin her yıl yapılması, 4) Milletvekilliği için mülkiyet şartının kaldırılması, 5) Parlâmento üyelerine ödenek verilmesi, 6) Seçim çevrelerinin eşit surette her on yılda yapılan nüfus sayımlarından sonra yeniden düzenlenmesi. (39)

(38) a. g. e., s. 68.

(39) COLE, a. g. e., s. 96.

1848 yılında Chartism Cereyanı Milli kuvvet ve baskısını kaybetmiş, işçi kitleleri üzerinde nüfuzu kalmamıştır. Chartism'in başarısızlığa uğramasının çeşitli sebepleri olduğu ileri sürülüyor (40). Bizi dolayısıyla ilgilendiren bu cereyan üzerinde daha fazla durmayacağız.

İşçiler 1867'de Disraeli'nin çıkardığı Reform Act ile seçim hakkını elde edebilmişlerdir. 1868 yılından önce, İşçi Sendikaları vesair işçi teşekkülleri umumiyetle Muhafazakârları desteklemek temayülündeydiler. Fakat 1868'den sonra işçi liderleri, Liberal Partiye yönelmişlerdir. Hattâ, 1868 Genel Seçimlerine George Howell, V. R. Cremer ve E. O. Greening adlı üç işçi, Liberaller safindan katılmaları böylelikle 1906 yılına kadar süren bir İşçi Liberal dostluğu başlamıştır. (41)

1887 yılında yapılan işsizlik nümayişlerinden beri, artık ne 'Social Democratic Federation' ve ne de 'Socialist League' gibi teşekküllerin, İngiliz İşçi Sınıfına müessir olamayacağı açıkça anlaşılmıştı. O sıralarda bağımsız bir İşçi Partisinin kurulmasından bahs olunmaya başlamıştı. Aynı fikirler İskoçya ve Kuzey İngilterede de geliyordu. (42). 1887 yılında İşçi Sendikaları Kongresine, Ayrshire Madenciler Sendikasının delegesi olarak katılan James Keir Hardie, bu kongrede işçi sınıfının menfaatlerinin Liberal ve Muhafazakâr Partilerden ayrı ve bağımsız bir parti kurmakla korunabileceğini söylemişti (43). Kendileriyle Liberaller arasında bir ayniyet gören işçi mümessillerinin fikirlerine itiraz eden Keir Hardie «Liberallerin işçi sınıfına karşı, doğrudan doğruya bir husumet beslediklerini» ileri sürmüştür (44). Keir Hardie'nin görüşleri Kongre tarafından pek kabul edilmemiştir. Ertesi yıl yani 1888'de Keir Hardie, Midlanark Bölgesinden bağımsız işçi adayı olarak seçimlere girdi ve ancak 712 oy alabildi. Fakat yılmadan mücadelesine devam etti ve İskoç İşçi Partisini (Scottish Labour Party) kurarak kendisi de sekreteri oldu. 1892 yılında, Keir Hardie West Ham'dan milletvekili seçilerek başında bezden işçi kasketiyle Par-

(40) ¹a. g. e., s. 119.

(41) THOMAS, a. g. e., s. 39.

(42) M. BEER, A History of British Socialism, s. 298.

(43) THOMAS, a. g. e., s. 38.

(44) BEER, a. g. e., s. 298.

lâmentoya girdi. (45) 1893 Ocak ayında Bradford'da toplanan İşçi Kongresine Hardie başkanlık yapmış ve bu kongrede mahallî grupları birleştirmek suretile Bağımsız İşçi Partisi (Independent Labour Party) adı altında millî bir teşkilât kurmaya muvaffak olmuştur (46). Kongrede bazı delegeler partiye Sosyal İşçi Partisi adını koymak istemişlerse de, çoğunluk bunu reddetmiştir. (47) Bağımsız İşçi Partisi, mensupları, çeşitli mahallî teşekküllere yayılmış bir tarzda doğdu. Birçok bölgelerdeki Fabian Dernekleri, İskoç İşçi Partisi bu yeni partiye dahil olmuşlardı. Başlangıçta Partinin federal bir bünyeye sahip olması istenmişti, fakat bir yıl içinde mahallî teşekküllerin ya partiyi terkettikleri ya da yeni partinin kolları haline geldikleri görülmüştür. Parti Programının ana hatları Kongrede hazırlanmış ve bu programa göre, geniş çapta seri reformların teşrii yolla yapılması kararlaştırılmıştı. Bunlar arasında, iş saatinin sekiz saat olması, fazla mesainin kaldırılması, çocukların, yaşlı, sakat, dul ve yetimlerin korunması, seçim hakkının genişletilmesi, vergilerin düzenlenmesi gibi hususlar vardı. (48)

Bağımsız bir parti kuran liderlerin aralarında birbirine aykırı fikirler göze çarpmaktaydı. Bunlar bir siyasi parti kurmalarına rağmen halâ Sendika Kongrelerini (Trade Union Congress) ikna ederek, yeni bir parti kurmaya gayret ediyorlardı. Fakat aralarındaki bu fikir çatışmaları zahiri idi. Çünkü başlangıçtan bu tarafa Keir Hardie ve arkadaşlarının gayeleri, sosyalist bir liderlik altında, münhasıran İşçi Sendikaları Hareketine (Trade-Union Movement) dayanan siyasi bir parti kurmaktı. Onlar, İşçi Sendikalarının iştiraki olmaksızın kuvvetli bir işçi sınıfı partisi kurmanın ve onu yaşatmanın mümkün olamayacağını gayet iyi biliyorlardı. Bağımsız İşçi Partisini de, müstakbel İşçi Partisinin bir öncüsü olarak kurmuşlardı.

Keir Hardie müteakip yıllarda da bir «İşçi İttifakının» (Labour Alliance) zarurî olduğu inancından vazgeçmemiş ve bunu mütemadiyen teyit etmiştir. O, Bağımsız İşçi Partisini, Sendika Hareketinin iktisadî gücüyle birleştirmek istiyordu. Bu siyaset, Social

(45) Ivor, Bulmer - THOMAS : a. g. e. s., 38.

(46) a. g. e., s. 38.

(47) Cole, a. g. e., s. 250.

(48) a. g. e., s. 250.

Democratic Federation (SDF) mensuplarını pek memnun etmiyordu. Hyndman ve arkadaşları, Alman Sosyal Demokrat Partisi modelinde, Marksçı bir parti istiyorlardı.

ILP (Bağımsız İşçi Partisi) süratle gelişirken, SDF yerinde sayıyordu. Hardie, Avam Kamarasında fevkalâde propagandalar yapıyordu. ILP üye sayısı gittikçe artmış, birçok yeni şubeler kurulmuştu. 1895'de üye sayısı 6000'nin biraz üstünde idi. Bu üyeler, en genç ve enerjik sendika liderlerinden, en zeki ve faal işçilerden müteşekkildi. Fakat çok geçmeden ILP gerilemeye başladı. Yeni Parti 1894 yılında girdiği üç ara seçiminde (byelections) başarı elde edemedi. Hepsi 9.209 oy alabildi. 8 Temmuz 1895'de Parlâmento feshedildi ve seçim kampanyası açıldı. O yıl yapılan Genel Seçimlerde (General - Elections) ILP ancak 44,320 oy aldı ve 28 adayından hiç biri milletvekili seçilemedi. Hardie bile, South - West Ham Bölgesinden seçimi kaybetti (49). Zaten, 1893 - 1899'a kadar ILP'nin hiçbir adayı milletvekili seçilememişti. Keir Hardie ise, ILP kurulmadan önce milletvekili olmuştu. (50)

1899 yılında Plymouth'da toplanan İşçi Sendikaları Kongresine, ILP bir teklif getirdi. Bu teklifte, Kooperatiflerden, Sosyalistlerden, Sendikalardan ve diğer işçi teşekküllerinden müteşekkil bir Komite kurularak, Parlâmentoya gelecek seçimlerde daha fazla işçi temsilcisi sokmanın imkân ve yollarının araştırılması isteniyordu. Teklif üç saat görüşüldükten sonra oya konmuş, 434,000 karşı 546,000 oyla kabul edilmiştir (51). Komisyon çalışmalarını bitirdikten sonra yeni bir Kongrenin toplanmasına karar verilmiştir.

27 Şubat 1900'de, Londra'nın Farrington Caddesindeki Memorial Hall'da büyük bir kongre yapıldı. Kongreye takriben yetmiş yakın teşekkül katıldı. En fazla delege «Gas and General Workers

(49) 1895 Genel Seçimlerinde, ILP'nin aldığı oyların yekûnunu M. Duverger 45.000 olarak gösteriyorsa da (Bkz.: M. Soysal İngiliz İşçi Partisi, SBFD, Mart 1957, c. XIII, no. 1, s. 77). BEER, oy yekûnunun 44,320 olduğunu söylemektedir. (a. g. e., s. 305). Philip P. POIRIER, The Advent of the Labour Party, s. 65 de, 28 ILP adayının aldıkları oyların yekûnu : 44,594'dür.

(50) Philip P. POIRIER, a. g. e., s. 65.

(51) a. g. e., s. 74 .

Union» dan gelmişti. Gündemde esas madde olarak müstakil bir İşçi Partisinin kurulması yer alıyordu. (52)

Kongre, bir hayli tartışmalı geçti. Böyle bir parti kurmanın mümkün olup olmadığı, lüzumu, kimlerin dahil olacağı ve siyaseti meseleleri Kongrede hararetili münakaşalara yol açtı. Toplantıya katılan delegelerin hepsi aynı fikirde değildi. İçlerinde böyle bağımsız bir parlamento grubunun vücut bulacağına inanmayanlar vardı. Hattâ, bu grubun teşekkül tarzında da delegeler tarafından üç ayrı fikir ileri sürülüyordu: Bir grup delege, partinin münhasıran sendikalardan kurulmasını, ikinci grup, işçi hareketine sempati duyanların da dahil edilmesini, nihayet üçüncü bir grup da, sosyalistlerden müteşekkil olmasını istiyorlardı. Bu son görüş, SDF Temsilcileri tarafından ileri sürülmüştü. (53). Bütün bu teşekküllerin mahiyetlerindeki ayrılığa rağmen, güttükleri bir tek amaç vardı; Parlâmentoya mümkün olduğu kadar çok sayıda işçi milletvekilinin girmesini sağlamak (54). Kongrede bu gayenin gerçekleşmesi için ilk adım, İşçi Temsil Komitesinin (Labour Representation Committee) kurulmasıyla atıldı. İşçi Temsil Komitesi, 12 üyeden kurulmuştur. Üyelerin 7'si Sendikalardan, 2'si Bağımsız İşçi Partisinden (ILP), 2'si Sosyal Demokrat Federasyonundan (SDF) ve 1'i de Fabian Society'dendir. (55). 1900 yılında kurulan birlik, 1906 yılına kadar «İşçi Temsil Komitesi» adıyla iş gördü. 1906'dan itibaren ise, bugünkü İşçi Partisi (Labour Party) ismi kullanılmaya başlandı.

İşçi Temsil Komitesi vazifeye çok güç şartlar altında başlamıştı. Kuruluşundan bir kaç ay sonra kendisini, «Khaki» (56) seçimlerinin bulanık havası içinde buldu. Nitekim, o sırada Boer Savaşları devam ediyor, memlekette şiddetli bir harb aleyhtarlığı hüküm sürüyordu. ILP ve SDF harbe aleyhtardılar. John Morley ve Llyod George'un öncülüğünü yaptıkları bir kısım Liberaller de aynı tavrı takınmışlardı. İşçi Temsil Komitesinin bu seçimler için hiç bir hazırlığı yoktu. 1900-1901 yılındaki bütün geliri ancak 243

(52) William Glenvil HALL, The Labour Party, s. 22.

(53) HALL, a. g. e., s. 22, 23.

(54) M. SOYSAL, İngiliz İşçi Partisi, SDFD, 1967, c. x11, no, 1, s. 78.

(55) BEER, a. g. e., s. 320.

(56) «khaki Election» için bkz.; WILDING, LAUNDY, a. g. e., s. 316.

Sterling tutuyordu. (57) Bu yüzden adaylarını malî yönden destekliyemiyordu. Elinde öyle uzun boylu aday listeleri mevcut değildi. Bütün bu imkânsızlıklara rağmen, 15 aday göstermiş ve ancak ikisi muvaffak olabilmişti. (Derby'den Richard Bell, Merthyr Tydvil'den Keir Hardie) Bütün partilerin 15 seçim bölgesinden aldıkları oyların tutarı 177,000 idi; bunun 62,000'ni işçi adaylara verilmişti. 1901 yılında İşçi Temsil Komitesine katılan İşçi Sendikalarının sayısı 65'i bulmuş, buna mukabil sosyalist teşekküllerin sayısı ikiye düşmüştü. SDF, o yılın yazında, İşçi Temsil Komitesinden çekilmiştir.

Ocak 1906'da Genel Seçimler yapıldı. İşçi Temsil Komitesi kurulu henüz altı yıl geçmesine rağmen, 900,000 üyesi vardı. Seçime 50 adayla katıldı ve 29 milletvekili çıkardı. Seçimlerdeki 860,000 oyun, 323,200'nü işçiler almıştı. İşçilerin bu başarıları yılın mevzuu oldu. Gazetelerde, klüplerde, salonlarda, sayfiyelerde hep İşçi Partisinin siyasi gelişmesinden bahsediliyordu. İşçi Partisi başarısının ilk tesirini Taff Vale Kararını (İşçi Sendikalarını ataletle sevk eden bir karardır) (58) değiştirmekle gösterdi. Campbell-Bannerman Kabinesine işçiler lehine olan Trade Dispute Bill'i kabul ettirdi. Küçük İşçi Grubunun kuvvetli Liberal Hükûmete, Lordlar Kamarasına, Kapitalistlere karşı kazandığı bu zafer, İşçi Sınıfın ve Sosyalistlerin ümitlerini çok artırmıştı.

Ferdiyetçilik artık ölmüştü, onun memleketteki temsilcisi Liberal Parti de yavaş yavaş göçüyordu. Diğer partilere gelince, onlar modası geçmiş siyasetlerin kemiklerini eşelemekten ve yıpranmış putlara yapışmaktan başka bir çare bulamıyorlardı (59). Üstelik, son savaş, Devleti yegâne istihlal ve tevzii acentası haline sokmuştu. İstihlal ve tevziat doğrudan doğruya veya dolayısıyla Hükûmetin kontrolü altındaydı. Artık İşçi Sınıfı, katlandığı yoksullukların sebeplerini iyice idrak etmişti. Onlara eskiden, yılda birkaç milyon tutan bir reformun yapılması, Devleti iflâsa sürükler denilince, inanıyorlardı. Ama şimdi en cahili bile, Devletin insanlığın mahvı için günde sekiz milyon harcarken, en az birkaç milyonu da insanlığın ihyasına harcayabileceğini gayet iyi anlıyordu. İşçi Partisinin

(57) COLE, a. g. e., s. 296.

(58) Taff Vale hakkında fazla bilgi için bkz.: COLE, a. g. e., s. 292-296.

(59) BEER, a. g. e. s. 395, 396.

sosyalist temellere dayanan yeni bir inşa hareketine (Reconstruction) girişebilmesi, içtimal iktisat bilgisine ihtiyaç gösteriyordu. Orta tabakada bu bilgilere sahip bir çok aydın erkek ve kadınlar vardı. Bunlar İşçi Partisine girmek için fırsat arıyorlardı. Fakat Partinin dar kapısı bu kimselerin içeri girmelerine engel oluyordu. Çünkü Partinin eski tüzüğü bilhassa işçileri nazara alarak hazırlanmıştı. Bu kimselerin Partiye girmelerini sağlayabilmek için Partinin Tüzüğünde bir değişiklik yapmak veya yeni bir tüzük hazırlamak gerekiyordu. 1917 yılının Ağustosunda İşçi Partisi, talî bir komiteyi tadilat tasarisını hazırlamak üzere görevlendirdi. Hemen faaliyete geçildi, tüzük tasarı hazırlanarak, İşçi Partisinin 26 Ağustos 1918 de aktedilen Olganüstü Kongresine sunuldu ve orada kabul edildi. 1918 yılına kadar İşçi Partisi, İşçi Sendikalarından ve Sosyalist Derneklerden kurulu bir Konfederasyondan ibaretti. Yeni Tüzükle fertlerin de üye olarak girebilmeleri mümkün kılınmış ve aynı zamanda kadın seçmenler için de özel kolaylıklar sağlanmıştı (60).

Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan 1918 seçiminde (Coupon Election) (61) savaş aleyhtarı işçi liderleri ağır bir hezimetle uğradılar. 1922 de Koalisyon Hükümeti çekilmiş ve seçimlere gidilmişti. İşçi Partisi bu seçimlerde 142 mebusluk kazanmış ve ilk defa Ramsay MacDonald Başkanlığında, Majestenin Muhalefet Partisi olmuştur. Bir yıl sonra yeniden seçimlere gidildi. İşçi Partisi bu defa 191 mebusluk aldı ve Liberallerle birleşilerek, MacDonald Başkanlığında bir Koalisyon kuruldu. Onbir ay sonra, Muhafazakâr ve Liberaller mezkûr Hükümeti düşürdüler. Hükümet düşmeden önce, işsizlik, yaşlılık, malûliyet ile ilgili kanunlar çıkarmış ve bir de mesken projesi hazırlamıştı. İki yıl içinde üçüncü defa yapılan Genel Seçimlerde, Zinoviev'in meşhur mektubu İşçi Partisinin muhalifleri tarafından bir hayli istismar edilmişti. Bu mektupda, İngiliz denizcileri ve askerleri arasında Komünist Propagandasının artırılarak, kapitalist sistemin süratle devrilmesi teşvik edi-

(60) a. g. e., s. 398.

(61) Liberal - Muhafazakâr Koalisyonuna sadık kalacak olan adaylara, Llyod George ve B. Law'un müsterek imzalarıyla tavsiye mektubu mahiyetinde bir sertifika verilmişti. Asquith bu sertifikaya Kupon adını takmış ve 1918 Aralığında yapılan seçimlere bu yüzden «Kupon» seçimleri denilmiştir. (Bkz.: Wilding, LAUNDY, a. g. e., s. 124.)

liyordu. Şüphesiz ki, İşçi Partisi Komünizme ve siyasî bir silâh olarak kuvvet kullanmaya karşı şiddetle muhalefet etmiştir. Ancak Rus Hükümetini tanıması ve onunla bir ticaret antlaşması akdetmesi kâfi görülmüştü. Bu Bolşevik şeytanlığı Muhafazakârların işine yaradı, 222 mebusluk kazanarak iktidara geldiler. Stanley Baldwin başbakan oldu. İşçi Partisi 40 mebusluk kaybetti fakat oy adedi bir milyon çoğaldı. Baldwin milletin karşılaştığı güçlükleri bertaraf etmek gayesiyle, himayeci bir politika takip etmek istedi. Böyle bir politikayı gerçek Liberaller istihza ile karşıladılar (62). Parti içinde de bazı kimselerin Başbakan Baldwin'i tutmadığı anlaşıldı. İşçi Lideri MacDonald bu durumdan faydalanmasını bildi ve Avam Kamarasının Başbakana güvenmediğini belirten bir önerge sundu. Liberaller de bunu destekleyince Muhafazakâr Kabine düştü. Kral, yeni kabineyi kurmak ödevini 'MacDonald'a verdi. İşte, İşçi Partisinin kısa süren ilk iktidar devresi bu suretle başlamaktadır (63).

İşçi Hükümeti bu buhranlı devrede onbir ay, bir sürü zorluklar arasında bocalayıp durdu. 1924 sonbaharında, Liberal - Muhafazakâr Partiler birleşerek İşçi İktidarı düşürdüler. İşçi Hükümetinin düşmesine âmil olan diğer bir sebep de şudur: Komünist bir gazete yazarı J. R. Campbell aleyhine, Silâhlı Kuvvetleri Devlete karşı kışkırtmak suçundan açılan âmme dâvasında, Başbakan MacDonald'ın, Başsavcı (Attorney - General) Sir Patrick Hastings'e başkayı yaptığı şayi olmuştur (64). Liberaller ve Muhafazakârlar bu durumdan istifade ederek İşçi Hükümetini düşürdüler. İşçi Partisi bu tecrübeden faydalı bir sonuç elde etmiştir. Filhakika, 1945 - 1951 yılları arasında iktidarda bulunan İşçi Hükümetleri, bağımsız kaza organlarına müdahaleden kaçınmaya büyük bir ihtimam sarf etmişlerdir (65).

İşçi Hükümeti 1929 Genel Seçimlerinde 287 milletvekili çıkararak ikinci defa iş başına geldi. İşçi Partisinin bu ikinci iktidarı da yine Liberallerin desteği ile kurulmuştur ve Parti serbestçe hareket edebilecek halde değildi (66). Hükümet, dünyadaki iktisadî buhranın tesirlerine de marûz kalıyordu.

(62) Hall, a. g. e., s. 37.

(63) M. Soysal, a. g. m., s. 79.

(64) Herbert MORRISON, Government And Parliament, s. 187.

(65) a. g. e., s. 168.

(66) SOYSAL, a. g. m., s. 80.

1931 de Partide bir bölünme oldu. MacDonald, Snowden ve J. H. Thomas, Millî bir Hükümet kurmak için Liberal ve Muhafazakârlarla birleştiler. Diğer işçi bakanlar ve işçi mebusların çoğu, Arthur Henderson'un başkanlığı altında bir muhalefet teşkil ettiler. Seçimlerde işçi mebuslarının sayısı 52'ye düştü. 1935 de, Henderson'un ölümünden sonra, Partinin idaresine Lansbury getirildi. Fakat Lansbury'nin aşırı pasifizmi Partinin siyasetine uygun düşmemiş ve Lansbury muvaffak olamamıştır. Attlee lider olunca, 1935 seçimlerinden sonra, Partinin üyeleri üç misli çoğaldı. 1939 da Harbin patlak vermesini müteakip, İşçi Partisi Chamberlain'in başkanlığında kurulacak bir Koalisyon'a girmedi. Fakat 1940 da Churchill liderliğindeki Koalisyonu kabul etti. Attlee, Bevin, Morrison, Greenwood ve Dalton gibi işçi ileri gelenleri Kabineye girdiler.

1945 seçimlerine İşçi Partisi, «Let us Face the Future» (İstikbali Karşıyaham) adlı bir program ile girdi. Onbeş yıllık bir çalışmanın sonucu olan bu ilmi programdan başka yine Partinin Araştırma Bürosu tarafından hazırlanmış ve memleketin birçok içtimai meselelerini etüd eden bir takım mufassal projeler yapılmıştı (67). 1945 Genel Seçimlerinde İşçi Partisi, diğer partilerden 146 mebus fazla çıkararak, ilk ezici zaferini kazandı. İşçi Partisi, beş yıllık iktidarı zarfında geniş bir millileştirme (Nationalization) hareketine girişti. Kömür madenlerini, elektrik ve gazı, sivil havacılığı, demiryollarını, İngiliz Bankasını millileştirdi (68).

1945 seçimlerinin bir tahlili yapılacak olursa, bu seçimleri İşçi Partisinin kazanmasında, Orta Sınıfın geniş ölçüde tesiri olduğu görülür (69).

1950 seçimlerinde İşçi Partisi ancak 6 farkla iktidarda kalabilmişti. Bir yıl sonra yeni bir seçime gidilmiş ve Muhafazakârlar iktidara gelmişlerdir. 1945 yılında İşçi Partisini destekleyen Orta Sınıf, 1950 de İşçi Partisinden yüz çevirmeye başlamıştı. Bu değişikliğin sebebini tahmin etmek güç değildir. İşçi İktidarı, işçilere çok şeyler sağlamıştı. Ücretler artmış, ihracat, istihsal ve tam istihdam teşvik olunmuş, mesken şartları düzelmiş ve sağlık hizmetleri yolu-

(67) VERSAN, a. g. m., s. 60, 61.

(68) WILDING, LAUNDY, a. g. e., s. 320.

(69) Robert G. NEUMANN, European And Comparative Government, s. 170.

na konmuştu. Buna mukabil Orta Sınıf İşçi İktidarından pek az faydalanabilmiş ve her iki taraftan ezildiğini görmüştür. Orta Sınıfın geliri, artan fiyatlara ayak uyduramamıştır (70). Ernest Bevin, Sir Stafford Cripps gibi şahsiyetlerin kabineden ayrılmaları ve 1951 Nisanında Aneurin Bevan'ın Hükümetten istifası, Parti bünyesini zayıflatmıştır. Ayrıca Muhafazakâr Parti, son senelerde, İşçi Partisinin memlekete soktuğu sosyal ıslâhatı benimseyerek, hasmının kuvvetini temin eden orijinal bir vasıtayı elinden kapmıştır. Bu şartlar altında yapılacak şey, Muhafazakâr Partinin sosyal güvenlik idealini benimseyişini bile gölgede bırakacak yeni cazip bir program teklif etmektir. Aslında ise, İşçi Partisi böyle vaatlerde bulunamamış ve seçim propagandası bir hayli sönük geçmiştir (71). 1955 seçimlerini de bu suretle kaybetmiştir. İşçi Partisini destekleyen «Daily Mirror» gazetesi, Partinin seçimleri kaybetmesini «fazla yorgun, fazla ihtiyar ve fazla zayıf» liderlerin mevcudiyetine atfetmektedir.

İşçi Partisinin 1955 ve son 1959 Genel Seçimlerinde aldığı oylar ve kazandığı mebusluklar şöyledir : (72).

	Milletvekili sayısı		Oyların Yekânî (milyon)	
	1955 - 1959	1955 - 1959	1955 - 1959	1955 - 1959
Muhafazakâr Parti	345	365	13.3	13.7
İŞÇİ PARTİSİ	277	258	12.4	12.2
Liberal Parti	6	6	7	1.6

Buraya kadar İşçi Partisinin doğuş ve gelişimini toplu bir şekilde izaha çalıştık. Bundan sonra, Partinin Organlarını, Teşkilâtını ve son yıllardaki durumunu inceleyeceğiz.

C. Partinin Organları

a) *Parti Lideri* : Parti Liderini, Parlâmento Grubu seçer (73).

(70) a. g. e., s. 170.

(71) FORUM, 15 Haziran 1955, C. 3, Sayı 30, s. 7.

(72) TIME, October 19, 1959, Vol. LXXIV, No. 16, s. 24.

(73) M. Soysal, a. g. m., nin 87 nci sahifesinde, Parti Liderinin Yıllık Kongre tarafından seçildiğini söylüyor. Halbuki şu eserlerde Liderin Parlâmento Grubu tarafından seçildiği bildiriliyor: WILDING - LAUNDY, a. g. e., s. 410, MCKENZIE a. g. e., s. 297, Vakur VERSAN, a. g. m., s. 61 - 62, W. G. HALL, a. g. e., s. 35.

Filhakika, İşçi Partisi Lideri (başbakan olması hali müstesna) her yıl Parlâmento Grubu (Parliamentary Labour Party) tarafından yeniden seçilir. Ancak Parti iktidarda ise, Lider başbakan olacağından her yıl yeniden seçilmesi gerekmez. Halbuki Muhafazakâr Parti Lideri, bir defa seçildikten sonra, tekrar seçilmek zorunda değildir. Meğer ki, ölüm veya istifa vuku bulsun. Her iki Partinin Liderleri, başbakan oldukları zaman kabine arkadaşlarını seçmekte serbesttirler. Muhafazakâr Liderin Gölge Kabinesini (Shadow Cabinet) seçmek yetkisi de vardır. İşçi Lideri ise, Parlâmento Grubunun seçtiği bir Gölge Kabineyle çalışmak zorundadır. Parti siyasetinin formüle edilmesinde tek ve nihai mes'uliyet Muhafazakâr Parti Liderine terettüp eder. Muhafazakâr Lider, Parlâmento içinde veya dışında herhangi bir Parti organının kararıyla bağlı değildir. Buna mukabil İşçi Lideri, Parlâmento Grubunun, Parti Teşkilâtıyla birlikte hazırladıkları programı uygulamakla mükellef tutulmuştur.

Umumiyetle Muhafazakâr Parti Lideri, Partisinin Yıllık Kongresine katılmaz. Diğer taraftan İşçi Partisi Lideri, Yıllık Kongreye katılır ve Kongreye Parlâmento Grubunun bir önceki yıla ait faaliyet raporunu sunar. Nihayet, Muhafazakâr Lider Parti bürokrasisine de hâkimdir. Başlıca idarecileri o tâyin eder ve onlar da sâdece ona karşı mes'ul olurlar. Aksine İşçi Liderinin Partinin 'Head Office'i üzerinde hiç bir şahsî kontrolü yoktur. O yalnız 28 kişilik Millî İcra Komitesinin ex officio üyesidir.

Görülüyor ki, İşçi Partisi Liderine tanınan yetkiler, Muhafazakâr Liderinkinden daha dardır. Fakat İşçi Liderine de diğer parti Lideri gibi seçildiği andan itibaren müstakbel başbakan nazarıyla bakılır. Bu herşeyden önce onun nüfuz ve otoritesinin esas kaynağını teşkil eder (74). Liderin bu nüfuz ve otoritesi Parlâmento-daki taraftarlarının tasvip ve muvaffakatlarına dayanır. Şayet taraftarları onun liderliğini tasvip etmezlerse Liderin bütün otoritesi derhal yıkılır.

b) *Yıllık Kongre (Annual Conference)* : (75) İşçi Partisinden

(74) MCKENZIE, a. g. e., s. 384.

(75) MCKENZIE, a. g. e., s. 485 - 497.

bahsedener veya hakkında yazı yazanlar, mutad veçhile, Yıllık Kongreye partiyi her bakımdan sevk ve idare eden bir organ nazarıyla bakarlar. Nitekim, bizzat C. Attlee'de Yıllık Kongrenin partinin nihai mercii olduğunu beyan etmiştir. Parti Tüzüğünde de: «Partinin faaliyetini, Parti Kongresi sevk ve idare eder» denilmektedir.

Parti Programını Yıllık Kongre Hazırlar. Bu yetki resmen Kongreye tanınmıştır. Tüzükte: «Parti Kongresi hangi nev'iden teşrii, mali veya idari reform tekliflerinin Parti Programına ithal edilebileceğini kararlaştırır.» Fakat bunun için şu önemli şart ileri sürülmüştür. «Parti Kongresi tarafından üçte iki çoğunlukla kabul edilmeyen teklifler, Parti Programına alınmaz.» Bu hüküm, parti içindeki azınlık gruplarının istedikleri bir hususun Parti Programına girmesine sert bir engel teşkil etmektedir.

Yıllık Kongre çoğu zaman, Eylül ayının son haftasında veya Ekim başında toplanır ve bu toplantısı normal olarak, (Pazartesi sabahından Cuma öğleye kadar) dört buçuk gün sürer. İşçi Partisinin Yıllık Kongresine katılanların sayısı, 1945 den beri ortalama 1100 delege ile 200 de ex officio üyedir. Bu rakam, Muhafazakârların Kongresine katılan 3600 delegeye kıyasen az görülmektedir. Kongreye katılma şu esaslar dahilinde olmaktadır: a) Her Sendika veya Partiye bağlı her milli teşekkül, beher 5,000 üye için bir delege gönderir; bb) Seçim çevrelerindeki Parti teşkilâtları, her 5,000 üye için bir delege gönderirler, şayet ferden veya dolayısıyla üye olan kadımların sayısı 2,500 aşarsa, bunlar için ayrı bir delege gönderilir; cc) (Birkaç bölgeye bölünmüş bir Borough'da) her İşçi Partisi merkezi veya İşçi Partisi Federasyonu birer delege gönderirler; dd) Şu kimseler de Kongrenin ex officio üyeleridir: Seçim çevresi teşkilâtlarının gösterdik'eri ve Millî İcra Komitesinin onayladığı müs'akbel Parti Adayları, Parti Sekreteri, İşçi Partisi Gençlik Teşkilâtı Başkanı ve bu teşkilât kongresinin seçtiği bir delege, Ex officio üyelerin oy vermek hakları bulunmamaktadır. Bu üyeler ayrıca delege olarak seçilmemişlerse, oy veremezler ve aday olarak da gösterilemezler.

Kongre görüşmeleri başkanlık divanı seçimiyle açılır. (1904'den beri umumiyetle Millî İcra Komitesi Başkanı Kongre Başkanlığına seçilmektedir). Başkanlık seçiminden sonra, Kongrenin aktedildiği şehrin Belediye Başkanı ve o bölgenin Parti Başkanı birer «hoş

geldin» konuşması yaparlar. Arkasından Kongre Başkanı açış nutkunu irad eder. Daha sonra, Kongre Tertip Komitesi (Conference Arrangements Committee) hafta içinde Kongrede görüşülecek olan işlerin sırasını gösteren bir rapor verir. Bunu Millî İcra Komitesinin faaliyet raporu takip eder. Bundan sonra Parti Lideri daha önce delegelere dağıtılmış bulunan Parti Parlâmento Grubunun faaliyet raporu hakkında konuşur. Kongre, ekseriya bir veya daha fazla gününü Millî İcra Komitesinin takdim ettiği parti siyaseti raporunu incelemek ve tartışmakla geçirir. Meselâ, 1945 Yıllık Kongresinde, «Let Us Face the Future» (İstikbali karşılayalım) siyasetinin görüşülmesi üç gün sürmüştü.

Kongreye katılan sendika delegeleri, Kongre devam ederken aralarında toplanır ve görüşmeler sırasında ortaya çıkan meseleler hakkında ne gibi bir tavır takınacaklarını kararlaştırırlar.

Kongre görüşmeleri sırasında Millî İcra Komitesi üyeleri hiç bir tahdide tâbi olmadan konuşabilirler. Diğer hatiplerin konuşma müddetleri azami beş dakika olarak sınırlandırılmıştır. Parti iktidarda ise, Millî İcra Komitesi, Kongreye ekseriya Bakanları da dâvet eder. Bakanlar Komiteye dahil olmadıkları halde, Komite onlara açış ve kapanış konuşmaları yaptırabilir. Bakanlara tanınan bu imtiyaz, zaman zaman tenkidleri mucip olmuştur. Nitekim 1930 Yıllık Kongresinde bölge delegelerinden birisi, Bakanlara tanınan konuşma müddetinin aleyhinde bir önerge vermiştir (76). Hattâ bu imtiyazlar 1946-1951 yılları arasında da bir hayli münakaşalara yol açmış fakat konuşmaları tahdid edici hiç bir hareketde bulunulmamıştır.

Yıllık faaliyet raporlarının tartışılması ve verilen önergelerin görüşülmesinden başka, Yıllık Kongrenin yaptığı en önemli bir iş de, Millî İcra Komitesi üyelerini seçmektir.

c) *Millî İcra Komitesi (National Executive Committee, NEC)* : İşçi Partisi Tüzüğünde, Millî İcra Komitesinin «Parti Kongresinin talimat ve denetlemesine tâbi bir idari organ» olduğu ifade edilmektedir. Millî İcra Komitesi 28 üyeden müteşekkildir. Bunlardan iki tanesi ex officio üyedir. Üçüncü üye, Partinin Muhasibidir. Muhasiplik için Partiye bağlı teşekküller aday gösterebilirler. Aday

(76) MCKENZIE, a. g. e., s. 496.

gösterilen Muhasip, üyelerinin hepsinin katıldıkları Parti Kongresi tarafından seçilir. Komitenin geri kalan 25 üyesinin adaylık ve seçimleri için Millî İcra Komitesini dört gruba ayırmak lâzım gelir: Birinci gruba giren 12 üyeyi sendikalar kendi üyeleri arasından seçerler; ikinci grubdaki 1 üyeyi İşçi Partisine bağlı olarak çalışan sosyalist, kooperatifçi ve mesleki teşekküller seçerler; üçüncü gruptaki 7 üyeyi, seçim bölgelerindeki İşçi Partileri, Federasyonlar ve Merkez İşçi Partileri seçerler; dördüncü gruptaki 5 kadın üye de, Partiye bağlı herhangi bir teşkilât tarafından aday gösterilebilir fakat bütün üyelerin katıldıkları Yıllık Kongre tarafından seçilirler (77). Partinin Sekreteri de, Millî İcra Komitesinin üyesidir. Komitenin görüşmelerine katılabilir fakat teamülen oy kullanamaz.

Millî İcra Komitesi, başkan ve başkan yardımcılarını kendisi seçer. Umumiyetle bu makamlara, Komitede en fazla hizmet görmüş olup da, henüz bu mevkiide çalışmamış kimseler seçilir.

Millî İcra Komitesinin görevlerini anahatları bakımından ikiye ayırmak mümkündür: birincisi, Partinin Parlâmento dışındaki her kademesinin çalışmalarını denetlemek; ikincisi, kendi çalışmalarını hakkında Kongreye rapor vermek ve siyasi şartların gerektireceği program, prensip ve Parti siyaseti değişiklikleri hakkında yine Yıllık Kongreye teklif ve beyanlarda bulunmak (78). Bu fonksiyonlardan birincisinin ihtiva ettiği mes'uliyetler, bir hayli geniştir. Millî İcra Komitesi, memleketin münasip olan her siyasi bölgesinde, bölge partilerinin, Merkez Partilerinin ve Federasyonların kuruluş ve faaliyetlerinden sorumludur. Her kademedeki Parti üyelerinin Parti Tüzüğüne itaat ve riayetini teminle mükelleftir. Parti nizamlarına riyeti temin maksadıyla, Millî İcra Komitesine bir takım yetkiler verilmiştir. Komite, zarurî gördüğü ahvalde, Partiye bağlı bir teşekkülü veya bir ferdi üyelikten çıkarabilir (79). Şayet Komite böyle bir ihraç kararı verecek olursa, bunu Yıllık Kongreye bildirir. Kongre, bu kararı ya tasdik eder veya bozar. Millî İcra Komitesi zarurî gördüğü ahvalde bu yetkisini kullanmaktan çekinmemiştir. Hemen her meselede Komitenin verdiği disiplin kararları Kongre tarafından itirazsız tasdik olunmuştur. Parti içindeki fertlere ve Parlâ-

(77) a. g. e., s. 518.

(78) a. g. e., s. 522.

(79) a. g. e., s. 518, NEUMANN, a. g. e., s. 146.

mento üyelerine karşı, ihraca kadar varan disiplin kararları alınmıştır. Demek ki, Millî İcra Komitesi isterse, bir milletvekillini Partiden ihraç edebilir veya o kimsenin adaylığını tasdik etmez. Eğer mahallî parti teşkilâtı, Millî İcra Komitesine rağmen, o şahsın adaylığında ısrar ederse (bazan olduğu gibi), o vakit Millî İcra Komitesi, o teşkilâtın parti ile ilişkisini kesebilir. İlişkisini kestigi teşkilât yerine yeni bir bölge Partisi kurarak, o teşkilâtın tasvip ettiği bir şahsın adaylığını tasdik eder (80).

Millî İcra Komitesinden Parti Liderleri bir hayli faydalanmışlardır. Parti Lideri bir şahıs veya teşekkülden hoşlanmazsa, bu huzursuzluk yaratan kimselerden kurtulabilmek için Komiteye başvurabilir. Nitekim, 2 Mart 1955 de Mr. Bevan noktai nazarını Parti disiplinine aykırı şekilde savunmuş, hidrojen bombası imalatının tamamen aleyhtan görülerek bu tavrı desteklemekten kaçınmıştır ve kendisiyle birlikte 61 İşçi mebusu da peşinden sürüklenmiştir (81). Böylece Mr. Bevan, Parti Meclis Grubunu adetâ kendisiyle, Mr. Attlee arasında bir tercih yapmak mevkiinde bırakmış ve işte bunun üzerinedir ki Mr. Attlee, bunu bir izzeti nefis meselesi addederek Partiye ve bilhassa kendisine muarız bu şahsın Gruptan ihraç lüzumunu, aksi takdirde Muhalefet Liderliğinden istifa edeceğini beyan ederek, adı geçen kararın alınmasını sağlamıştır. Bilâhare Bevan'ın Partiden büsbütün ihracı meselesi ele alınmış ve İşçi Partisinin Millî İcra Organı bu hususta bir karar vermek üzere derhal toplantıya çağırılmıştır. Attlee keyfiyetin tahkiki için bir komisyon teşkilini teklif etmiş ve 29 Mart 1955 tarihinde bizzat başkanlık ettiği 7 kişilik bir komisyon Bevan'ı dinlemiştir. Bevan, Parti disiplinine karşı gelmek tasavvurunda aslâ olmadığını, Parti Liderine karşı daima saygı beslediğini ve onun otoritesini küçümsemediğini, Partinin onun idaresinde kalması gerektiğini ve şâyet bütün bu hususlarda herhangi bir kusur işlemiş ise bundan dolayı özür dilediğini beyan etmiş, bunun üzerine ihracından vazgeçilmiştir (82).

Bevan meselesi bize, iyi kötü muayyen bir tezi savunan, kudretli bir şahsiyete malik, kendi seçim bölgesinin itimadını haliz ve

(80) a. g. e.,

(81) İlhan ARSEL, Parti Disiplini Karşısında Ferdin Fikri Hürriyet ve Şahsiyeti, FORUM, 15 Nisan 1955, C, 3, sayı 26, s. 9, 10.

(82) ARSEL, a. g. m., s. 10.

binaenaleyh yeniden seçilmek ihtimali yüzde yüz olan bir kimse- nin, daima gelişen Parti tahakkümü karşısında ezilmeye mahkûm ve herşeye rağmen Parti emrinde bir kukla durumunda bulundu- ğunu ispata yarayan bir misâldir (83).

d) *Millî İcra Komitesinin Tali Komisyonları* : Millî İcra Ko- mitesinin beş büyük tali komisyonu vardır. Millî İcra Komitesi, bunlardan başka, Partiyle ilgili aktüel meselelerle meşgul olacak bir takım özel komisyonlar ve danışma komisyonları da seçebilir.

Beş büyük komisyon şunlardır: 1) Teşkilât Komisyonu; 2) Milletlerarası işler Komisyonu; 3) Milletler Topluluğu (Com- monwealth) işleriyle uğraşan Komisyon; 4) Genel Siyaset Komis- yonu; 5) Maliye ve Genel İdare Komisyonu.

Parti Lideri, Yardımcısı, Millî İcra Komitesi başkan ve yar- dımcısı, muhasip, her Komisyonun ex officio üyesidirler. Komisyo- nun geri kalan üyelerini millî İcra Komitesi şu tarzda tamamlar : Yeni İcra Komitesi seçildikten sonra, Parti Sekreteri Millî İcra Ko- mitesi üyelerine kurulacak olan komisyonların bir listesini gönderir ve hangi komisyona girmek istiyorlarsa (tercihe göre) bildirmele- rini üyelerden rica eder. Bunun üzerine Sekreter, her şahsı istemiş olduğu bir komisyona ayırır. Sekreter hazırladığı bu liste taslağını Millî İcra Komitesinin toplantısına sunar ve normal olarak liste ora- da görüşmesiz onaylanır. (84) Bu Komisyonların faaliyet raporları Millî İcra Komitesinin raporuyla birleştirilerek Yıllık Kongreye sunulur.

Millî İcra Komitesinin yukarda saydıklarımızdan başka bir ta- li komisyonu daha vardır ki, Komite bu komisyonun faaliyetleri hakkında pek fazla bilgi vermemektedir. Mezkûr komisyon, Seçim Tali Komisyonudur. Seçim Komisyonunun esas görevi, bölge par- tilerinin gösterdikleri adayların Millî İcra Komitesince kabul edi- lip edilmeyeceğini incelemektir. Millî İcra Komitesinin diğer tali komisyonlarının raporları muntazaman Millî İcra Komitesinin ken- di faaliyet raporuyla birlikte Yıllık Kongreye sunulduğu halde, Se- çim Tali Komisyonun faaliyetleri hakkında umumiyetle az veya hiç malûmat verilmemektedir. Tabiatıyla müstakbel adaylardan kaç kişinin veya kimlerin (isim) adaylıklarının tasdik olunmadığına

(83) a. g. m., s. 9, 10.

(84) MCKENZIE, a. g. e., s. 527.

dair de bir açıklamada bulunulmamaktadır. Millî İcra Komitesi seçim komisyonunun faaliyetleri hakkında tam bir rapor vermekten kaçınmakla, bir hayli yorucu tartışmaların önünü almak istemiştir. Aksi halde, adaylarının tasvip edilmemesinden müteessir olan mahallî partiler, temsilcileri vasıtasıyla Seçim Komisyonununun tavsiye raporu hakkında gürültülü tartışmalara yol açmış olacaktı. Böylece, Millî İcra Komitesi, adaylık gibi nazik bir meseleyi parti teşkilâtının pek az bir müdahalesiyle halletmek istemektedir.

Millî İcra Komitesi bir takım Karma Komisyonlarla da çalışır. Bunlardan en önemlisi Millî İşçi Meclisidir (National Council of Labour). Bu meclis şu temsilcilerden müteşekkildir : 7 Sendika temsilcisi, 7 Kooperatif temsilcisi ve 7 tane de, İşçi Partisi temsilcisi (bunların 4 nü Parlâmento Grubu ve üçünü de Millî İcra Komitesi seçer).

Millî İcra Komitesinin Karma Komisyonlar vasıtasıyla münasebete giriştiği Kooperatifçiler ve Sendikacılardan başka, yine İşçi Partisi içinde önemli bir rolü olan «Fabian Society» adındaki diğer bir teşekküle de bir nebze temas etmek istiyoruz. Fabian Society, 1900 yılında İşçi Temsil Komitesinin kurulmasında büyük yardımları dokunmuş ve partiye başlangıçta katılmış bir teşekküldür (85). Fabian Society hiçbir vakit teşkilât içinde üstünlük iddiasına kapılmamış ve bir seçim programı hazırlamak lüzûmunu hissetmemiştir. O, kendi açısından daha önemli gördüğü İşçi Hareketi meseleleri üzerinde araştırma ve tartışmalara önyak olmaya gayret etmiştir. Fabian Society umûmiyetle münevver sosyalistleri ihtiva eder. 126 şubesi vardır (86). İşçi Partisi Merkezi, arasına bu teşekkülden muayyen hususların araştırılmasını talep edebilir. Nitekim, 1951 de İşçi Partisi muhalefete geçince, merkez araştırma dairesi Fabian Society'den, savaş sonrası iki İşçi Hükûmetinin karşılaştığı bazı güçlüklerin sebeplerinin araştırılmasını istemiştir. Fabian Society bu talep üzerine bir takım ihtisas grupları teşkil etmiş ve âmme hizmetleri, mesken politikası, eğitim ve millileştirme hareketleriyle ilgili etüdler yapmış ve bunlar hakkında Partiyeye raporlar sunmuştur (87).

(85) Fazla bilgi için bkz.: Henry PELLING, The Origins of the Labour Party, s. 77 - 81. COLE, a. g. e., s. 236, 249, 250, 286 vs.

(86) VERSAN, a. g. m., s. 61.

(87) MCKENZIE, a. g. e., s. 531.

e) *Parti Parlamento Grubu (Parliamentary Labour Party)* : İşçi Partisinin ilk Parlamento Grubu, 1906 yılında Avam Kamarasındaki 29 İşçi Milletvekilinden teşkil olunmuştu. Parti geliştikçe daha fazla sayıda İşçi Milletvekili Parlâmentoya girmiş ve Parlâmento Grubu da genişlemiştir. Parlâmento Grubunun başkanı, Parti Lideridir. Parti muhalefette iken, her toplantı yılının başında, Parti Parlâmento Grubu, başkanı, yardımcısını ve Chief Whip'i seçer. (88) Bu üçüne ilâveten 12 üye daha seçilir ve bunlar da, Parliamentary Committee'yi meydana getirirler. Bu üyeler Partinin Gölge Kabinesini (Shadow Cabinet) teşkil ederler ve Avam Kamarasında Muhalefet Ön Sıralarında (Opposition Front Bench) otururlar. Parti, hem muhalefet ödevini daha iyi bir şekilde yerine getirebilmek, hem de iktidara kendisini hazırlamak amacıyla, iktidardaki hükûmetin bütün bakanlıklarına tekabül eden işler için kendi arasından birer «gölge bakan» seçer (89). Her gölge bakan ihtisaslarına giren meselelerde, hükûmet politikasının aksak ve yanlış buldukları noktalarını tenkid ederek, daha muhalefet sıralarında iken iktidara hazırlanmış olurlar.

İşçi Lordlar da (Labour peers) Parlâmento Grubunun üyesidirler, toplantılarına katılabilirler. Ancak Avam Kamarasını ilgilendiren meselelerde oy veremezler.

1944 yılından beri, Parlâmento Grubu komiteler halinde çalışmaktadır. Bu komitelere ihtisas veya konu (subject) ve bölge (area) komiteleri denilmektedir. Her komitenin bir başkanı ve bir

(88) Whip : (Whipper - in kısaltılmışı) Bu kelime 18 nci yüzyılın sürek avlarında av köpeklerinin etrafa dağılmalarını önleyen kimseler için kullanılırdı. Bugün bu kavram İngiliz Parlâmentosunda başka anlamda kullanılmaktadır. İngiliz Parlâmentosunda iki Whip vardır. Biri iktidarın (governmentwhip) diğeri de muhalefetindir (opposition Whip). Her Partinin bir Baş Whip'i (Chief Whip) ve yardımcısı vardır (Deputy Chief Whip). Whip'ler Parlâmento mekanizmasının düzenli ve verimli bir şekilde işlemesine yardım ederler. Ezcümle, parti milletvekillerinin toplantılara katılmalarını sağlamak, görüşülecek işler hakkında kendilerine bilgi vermek, komitelere seçilecek olan kimselerin isim'lerini havi listeleri vesair lüzumlu belgeleri dağıtmak, toplantıların tanzimi ile meşgul olmak gibi görevleri vardır. (Bkz.: N. WILDING, P. LAUNDY, a. g. e., s. 604).

(89) SOYSAL, a. g. m., s. 87, WILDING - LAUNDY, a. g. e., s. 526.

de başkan yardımcısı vardır. Konu (ihtisas) komiteleri kendi sahalarına giren meseleleri, Bölge Komiteleri de bölgeleriyle ilgili meseleleri görüşürler. Herbert Morrison, İngiliz Parlâmento hayatında her iki komitenin de büyük faydalar sağladığı kanaatinde-dir (90).

f) *İşçi Partisinin Bölge Teşkilâtı (Regional Organization)*: İşçi Partisi, Muhafazakârlardan daha yavaş olarak bölge teşkilâtını kurabilmiştir. Fakat o da Muhafazakârlar gibi bu teşkilâtın Parti işlerinde fazla nüfuz sahibi olmamasına dikkat sarf etmiştir.

İşçi Partisi ilk iki bölge Meclisinden (Regional Council) birini 1933 yılında Lancashire, Cheshire'da ve diğerini de Wales'de tesis etmiştir. Bilâhare, İngiltere, Wales ve İskoçya'yı içine alan 11 Bölge Meclisi daha kurmuştur. Bölge Meclislerinin kurulmasına bölgeler değil, Millî İcra Komitesi teşebbüs etmiştir.

Her Bölge Meclisinin bir icra komitesi bulunur. İcra komite-leri meclisin yıllık toplantısında seçilir. İcra komitesi de tıpkı Mil-llî İcra Komitesi gibi, federal bir bünyeye sahiptir: Bölge Meclis-lerine bağlı sendikalardan, Bölge Partilerinden, Danışma Meclisi üyesi kadınlardan ve diğer teşekküllerden terekküp eder. İcra ko-mitesi yılda ortalama 6 veya 7 defa toplanır, geri kalan zamanda Meclisin çalışmalarına katılır.

Bölge Meclislerinin esas görevleri: Bölge ve Borough İşçi Par-tilerinin kurulmasını sağlamak, Millî İcra Komitesi, Sendikalar yö-netim kurulları, Kooperatifler Birliği ve buna benzer diğer teşek-küllerle siyasi vesair faaliyetlerde işbirliği yapmaktır. Bölge Mec-lislerine sayılanlardan başka görevler de verildiği vakidir (91). 1949 yılı Parti Kongresinde, Parti Sekreteri Morgan Philips, bir üyenin teklifine verdiği cevapta, Bölge Meclislerinin görevlerini şöyle belirtmiştir: «Biz Bölge Meclislerini memleketin her tarafın-daki Kooperatifler, Sendikalar ve Bölge İşçi Partileri ile tam bir irtibat kurmak maksadıyla tesis etmiş bulunuyoruz» demiştir (92).

Şunu belirtmek gerekir ki, İşçi Partisinin Bölge Meclisleri parti hayatında Muhafazakârlarınki gibi önemli bir rol oynamamakta-

(90) MORRISON, a. g. e., s. 126.

(91) MCKENZIE, a. g. e., s. 535.

(92) a. g. e., s. 536.

dır. Böyle bir sisteme, parti bürokrasinin memleketin muhtelif kısımlarındaki parti işlerini daha iyi görebilmesi için ihtiyaç duyulduğu aşıkardır (93).

g) *İşçi Partisinin Seçim Çevresi Teşkilâtı (The Constituency Organization of the Labour Party)* : İşçi Partisinin çevre teşkilâtı, Muhafazakâr Partinin teşkilâtından daha karışık bir manzara arz etmektedir. Zaten İşçi Partisi hayli karışık bir yapıya sahiptir. Partinin bölgelerdeki bu karışık yapısını İngiliz idarî taksimatının ışığı altında daha iyi anlamak mümkündür (94).

Bir Parti yayımında Constituency'lerdeki Parti teşkilâtının «Parti faaliyetlerinin faal birimleri» (the operative units of party activity) olduğu söyleniyor. Bunlar az - çok muhtar kuruluşlardır. Zira, onlar işlerini bizzat tedvir ederler, idarecilerini kendileri seçerler, bütçelerini kendileri temin ve tanzim ederler ve o çevrede seçim kampanyasını parti adına yine onlar yönetirler. Aday ve müessesilerini de Millî İcra Komitesinin tasdikine sunulmak şartıyla, onlar tâyin ederler.

Constituency Partisinin faaliyetlerini «General Management Committee» (GMC) adı verilen bir heyet denetler. Bu, partiye bağlı teşekküllerin seçtikleri delegelerden müteşekkil bir heyettir. GMC'nin denetleme yetkisinden başka, çıkarma (ihraç) yetkisi de vardır. GMC, bir Borough dahilinde Parti Tüzüğü'nün, Programının, prensip ve siyasetinin gerekli kıldığı her türlü tedbiri alabilir.

GMC Yıllık Kongresinde kendi üyeleri arasından bir İcra Komitesi (Executive Committee) seçer. İcra Komitesi, GMC'nin nezareti altında, partinin işlerini sevk ve idare eder (95).

(93) a. g. e., s. 538.

(94) Constituency : (Redhouse Dictionary, s. 201) Seçim dairesi ve ya o muntakanın ahalisi. (Oxford English Dict., WILDING - LAUNDY, a. g. e., den naklen s. 120) Teşriî veya diğer bir âmme teşekkülüne temsilci seçen seçmenlerin heyeti umumiyesidir. County : (Redhouse Dict., s. 222) Sancak, liva, ilçe, kontluk. Borough : (a. g. l., s. 100) Kasaba, kaza, ilçe. 1948 Act'e göre, Constituency ya bir County'den veya bir Borough'dan müteşekkildir (WILDING - LAUNDY, a. g. e., s. 120) Birleşik Krallıkta (United Kingdom) 630 Constituency vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz : İngiltere'de 511 Constituency (289 tanesi borough, 222 i county'dir), Wales'de 36 Const. (10 borough, 26 county), İskoçyada 71 Const. (32 borough, 39 County), ve Ku-

h) *İşçi Partisinin WARD Komiteleri (The Ward Committees of Labour Party)* : İşçi Partisi her Constituency'e dahil semtte-Ward - (96), seçim propagandasını yürütmek maksadıyla bir Ward Komitesi kurar. Partinin ferdi üyelerinden her biri, bu komitelerden birine mensupturlar. Partiye bağlı teşekküllere üye olanlar da bu komitelere intisap edebilirler.

Parti «Head Office» i bu komitelerde faaliyette bulunanlara şu tavsiyeyi yapar : «Ward Komitesi kendi çevresinde kuvvetli bir teşekkül olmalıdır. Bu komiteleri çevrelerindeki geniş kitleye müessir olabilecek teşekküller haline sokmak için gereken gayret sarf edilmelidir.» (97).

Şayet bir Ward'ın sınırları içerisinde iki veya daha fazla seçim çevresi varsa, o vakit Ward buralardaki çalışmalarını bir takım talf komiteler (Sub-Committees) kurmak suretile icra edebilir.

Şurasını önemle belirtelim ki, Partinin ferdi üyeleri ancak Ward kademesinde Parti işlerine muntazaman katılmak imkânını bulabilirler (98). Ayda ortalama bir defa yapılan Ward toplantıları bütün üyelere açıktır; bu toplantılarda mahallî Parti işleri, GMC'ye sunulacak karar ve teklifler görüşülür.

Ward ve Constituency kademelerindeki parti teşkilâtının diğer bir önemli görevi de, milletvekilleri seçimi için adayları tesbit etmektir (99).

D. *İşçi Partisinin Son Yıllardaki Durumu :*

İşçi Liderlerinden Clement R. Attlee partisi iktidarda iken şöyle söylüyordu : «İşçi Partisi, yirmi seneden daha az bir zaman içinde o kadar terakki ettik ki, evvelce siyasi mücadelelere küçük bir teşekkül olarak karışırken, bugün Devletin ikinci partisi mevkiine er-

zey İrlanda da 12 Const. (4 borough, 8 County). Avam Kamarasının 630 üyesinin, 335'i boroughlardan ve 295'i de county'lerden seçilmektedir. (a. g. e., s. 493).

(95) MCKENZIE, a. g. e., 542, 543.

(96) Ward : Birkaç mahallelik şehir semti (Redhouse Dict, s. 1360).

(97) MCKENZIE, a. g. e., s. 546.

(98) a. g. e., s. 548.

(99) a. g. e., s. 550.

miştir.» (100) Gerçekten İşçi Partisi, bugünkü durumuna birçok merhalelerden geçerek ulaşmıştır. İngiliz toplumunun karşısına diğer partilerden ayrı bir özellik ve kişilikle çıkmıştır. Nitekim, Prof. Laski'de İşçi Partisinin doğumu ve gelişmesi ile, «iki buçuk asırlık teamüllerin tersine döndükleri söylenebilir, çünkü İşçi Partisi programıyla ferdi istihlal ve mülkiyet temellerini siyasî ve içtimai nizamı değiştirmekte, İngiltere'ye Devletçi bir nizam vermektedir» diyor (101). Bizzat Attlee'de «İşçi Partisi, sosyalizmin insanî müesseselerin inkişafı yolunda ileriye doğru atılacak müstakbel adım olduğuna kanidir» demiştir. Bununla beraber, İşçi Partisinin en ilgi çekici bir özelliği, Demokrasiyi Sosyalizmden üstün tutmasıdır. Gerçekten, Sosyalizme sâdece demokrasi yoluyla ulaşmaya yani, topluluğun rızasını hür ve açık seçim mücadeleleriyle elde etmeye çalışır (103). İşte bu noktada İngiliz Komünist Partisiyle diğer Komünist Partilerinden kat'i surette ayrılır. İşçi Partisi, tazyik metodunu ve diktatörlük nazariyesini reddeder ve gayelerinde muvaffak olmak için çoğunluğu kendi siyasetinin tarafına almak ister (104). Onlar, çoğunluğun kaderinin yüksek vicdanlı bir liderler azınlığı tarafından tâyin edilebileceğine inanmadıkları gibi, Lenin ve Stalin'in savundukları fikirlere de itibar etmemişlerdir (105). Kuvvete baş vurarak iktidara gelmeye aslâ iltifat olunmamıştır. Diğer memleketlerin işçileri totaliter telkinlerin - gerek sağdan, gerekse soldan - kolayca kurbanı olurken, totaliter zihniyet bu memlekette gelişmek fırsatını bulamamıştır (106). İşçi Partisi, kendi siyaseti ve programı için, rey sahiplerinin ekseriyetini kazanmak istiyor. İktidar ona verileceği vakit, programını tatbik etmek için, kanunların ve idarenin alışılmış mekanizmasını kullanacaktır (107).

İşçi Partisi sosyalist bir partidir ve bununla da iftihar eder. Partinin gayesi, hür, demokratik, verimli ve halkçı bir ruha sahip sosyalist bir İngiliz Milletler Topluluğu (Socialist Commonwealth)

(100) Clement R. ATTLEE, Sosyalizmin Yolu, s. 4.

(101) TUNAYA, a. g. e.'den naklen s. 32.

(102) Clement R. ATTLEE, Sosyalizmin Yolu, s. 6.

(103) Herman FİNER, Theory and Practice of Modern Government, s. 328.

(104) ATTLEE, a. g. e., s. 79.

(105) FİNER, a. g. e., s. 328.

(106) HALL, a. g. e., s. 50.

(107) ATTLEE, a. g. e., s. 80.

kurmak ve memleketin maddî kaynaklarını İngiliz halkının hizmetine yarayacak şekilde düzene koymaktır (108). Fakat bu sosyalizm elbette ki bir hafta sonu ihtilâliyle bir gece içinde gelemez. İşçi Partisinin üyeleri de, İngiliz halkı gibi pratik zekâlı insanlardır. Bazı temel endüstrilerin millî menfaat yönünden artık devletleştirilmesi zamanının geldiğine inanmaktadırlar. Endüstriyi, sistemsiz bir halde ve birbiriyle çarpışan menfaatlerden hareket ederek inkişaf etmeye bırakmaktansa, topluluğun iktisadî hayatını tanzim eden bir plân yapılmalıdır. Plânların kuvveden fiile çıkabilmesi için, hükümet iktisadî makinenin en mühim kısımlarının kontrolünü eline almalıdır. Dış ticaret mekanizmasını kontrol etmesi lâzım gelecektir. Memleketin güvenini iyi kullanabilmeli ve bankaları, topluluğun efendisi değil, hâdimi kılmalıdır. Kısa ve uzun vâdeli programlar tatbik edilmek üzere, toprağı emri altında bulundurması gerecektir. Yeni organizasyon için sağlam temeller atmak bakımından önemi birinci derecede olan ve millî hizmetlere gecikmeden ve kolayca tahavvül edebilecek nakliyat, mahrukat, demir ve çelik gibi muayyen endüstrilerin içtimaileştirilmesi icap edecektir (109). Böylece, İşçi Partisi, yeni bir içtimaî organizasyonun temellerini atmak üzere, kat'î plânlarını çizmiş bulunmaktadır. Bundan sonra, İşçi Partisi bu programını uygulamaya çalışmış ve sosyal islâhatı gerçekleştirmiştir. İşçi Partisinin 1945-50 ve hattâ 1951 yılları arasında dinamik bir Parti olduğunu görüyoruz. Bugün ise Parti, adetâ tüzüğündeki gayesini gerçekleştirmiş bir hususî hukuk tüzel kişisi gibi durgun bir durumdadır. Yukarda bahsettiğimiz gibi, Muhafazakâr Parti, son yıllarda İşçi Partisinin memlekette soktuğı sosyal islâhatı benimseyerek, hasmının kuvvetini temin eden orijinal bir vasıtayı elinden kapmıştır. Bu şartlar altında yapılacak şeyin, Muhafazakâr Partinin sosyal güvenlik idealini benimseyişini bile gölgede bırakacak yeni cazip bir program teklif etmek olduğu söylenmektedir (110).

Partinin sol kanadı ve bilhassa Mr. Bevan, her iki partinin müşterek görüldüğü dış siyasete muhalif olduğu gibi, kendi partisinin iç siyaset bakımından takip ettiği yolu da isabetli bulmamakta ve çok daha geniş bir sosyalizm hareketinin önderi görünmek-

(108) LABOUR PARTY, Speakers' Handbook 1948-9, s. 88, 89.

(109) ATTLEE, a. g. e., s. 39.

(110) Bkz.: 7 nci dip notuna.

tedir. Meselâ temelleri 1945 ilâ 1950 seneleri arasında vaz'edilmiş olan sosyalist Devletin artık tam mânâsıyla ihdasını zarurî addetmektedir. Ana hatları itibarile Bevan'ın tezi, iç siyasetin, dış siyasete bağlı olduğu esasına istinad eder. Bevan'a göre İşçi Partisi, iç siyaset bakımından da yeni bir program çizmek mecburiyetindedir, zira Parti programına ithal edilen doktrin stoku artık tükenmiştir. Bevan yapılacak işin basit olduğunu ve daha mutlak bir sosyalizme gitmek icap ettiğini benimsemiştir; arazinin millileştirilmesi, sermayenin vergiye tâbi kılınması, fabrika ve teşebbüslerde işçi ve müstahdemin idareyi ele alması, öğretim sisteminin demokratik esaslara sokulması gibi (111).

Parti içindeki bu görüş ayrılıkları 1959 Genel Seçimlerinden sonra Blackpool'da yapılan İşçi Partisi toplantısında açık bir şekilde görülmektedir. Seçimlerden sonra İşçi Partisi mensupları, Blackpool'da bir istişarî toplantı yaptılar. Son seçimlerde yine Muhafazakârlar kazanmış ve İşçiler bu hezimetleri karşısında telâşa düşmüşlerdi. Partinin durumu gözden geçirilmeli ve yarım yüzyıl içinde ancak iki defa iktidara gelebilmiş olan partinin seçimlerde başarısızlığa uğramasının sebepleri araştırılmalıydı. Meşhur bir iktisatçı olan Douglas Jay, Hugh Gaitskell'le görüşmeleri sırasında Gaitskell'e «Partinin artık sınıf hayâlinden ve millileştirme efsânesinden vazgeçmesi gerektiğini hattâ Partinin adının bile değiştirilmesinin akla gelebileceğini» söylemiştir (112).

Blackpool'daki Parti toplantısında Hugh Gaitskell : «İşçi Partisi olarak ya millileştirme isteklerinden vazgeçelim yahut da ebediyen muhalefette kalmaya razı olalım. Parti, artık geçmişin hata ve başarısızlıklarını tekrardan sakınmalıdır. Onlara XX nci yüzyılın modern bir partisi olduğumuzu gösterelim» demiştir. Gaitskell bundan sonra, sendikaların partideki nüfuzlarından bahsederek bunun oy kaybına sebep olduğunu, zira sendikaların eskisi gibi haksızlığa maruz kalan bir sınıf olmadıklarını, grev vesair hareketlerle halkın sempatisini toplayamadıklarını fakat Partide halâ imtiyazlı bir durumda bulduklarını ifade etmiştir. Nitekim, bütçenin % 75 ni onlar temin eder. Millî İcra Komitesinin 28 üyeliğinden 17 si onların elindedir ve 258 İşçi milletvekilinin 93 nü bunlar seçerler. Parti Kongrelerine de oylarıyla hâkim olmaktadır.

(111) ARSEL, a. g. m., s. 9, 10.

(112) TIME, December 7, 1959, Vol. LXXIV, No. 23, s. 25.

Diğer bir İşçi Delegesi, Partinin başta gelen gayesinin «millileştirme» olduğunu öne sürmüştür. Buna karşılık Gaitskell : «Geçmiş devirlerin bayrağını açmakta bir fayda olmadığı kanaatindeyim, çünkü millileştirme bize oy kaybettirmektedir. Modern bir İşçi Partisinin hakiki gayesinin (yani sosyal ve iktisadi adalete dayanan sınıfsız bir cemiyet) tahakkukunda millileştirme, vasıtalardan sadece bir tanesidir.» Toplantıdaki delegeler Gaitskell'in bu sözlerine «hayır, hayır» nidalarıyla itiraz etmişlerdir. Gaitskell ayrıca, parti tüzüğüne ve takip edilen usûllerin eskidiğini, bunların bir revizyona muhtaç olduğunu sözlerine ilâve etmiştir.

Yine aynı toplantıda sol kanat mensuplarından Michael Foot söz almış ve : «Nereye götürülüyoruz ? Nedir bu gayeler ve vasıtalardan felsefesi ? Hugh Gaitskell'in bu mütalâalarını ancak Muhafazakârlar tasvip edebilir. Seçimi kazanabilmek için, içinde bulunduğumuz şu bozuk topluma halkın gözlerini açtırmak zorundayız.» demiştir. Toplantının ertesi günü, Aneurin Bevan ateşli bir konuşma yapmıştır. Bevan : «Modern bir toplumda işleri özel işletmelere bırakmakla rasyonel bir düzen elde etmek imkânsızdır. Ben sosyalistim ve millî mülkiyete inanıyorum. Fakat plânlı ekonomi, yani milletin imtiyazlarını kendisinin tayin ettiği bir ekonomi olmadıkça aslâ bir düzene kavuşamayacağız» demiştir. (113).

Blackpool'daki parti toplantısında Hugh Gaitskell'in, Partinin saplanmış olduğu modası geçmiş sosyalist doğmaları yumuşatmaya çok gayret sarfettiği görülüyor. Fakat parti içindeki muanzları yüzünden, partinin sırtındaki «millileştirme (Nationalization)» damgasını silip atamamıştır.

İktisadi, sosyal, ilmi ve teknolojik bakımlardan yeni ufukların açıldığı bugünün dünyasında, bütün Partilere az - çok eskimiş gözüyle bakılabilir (114). İşçi Partisinin bu gelişen toplumun yeni ihtiyaç ve icaplarına kendisini uydurabilmek için karşılaştığı güçlük üç yönden incelenebilir : İlk başta, Partinin kuruluşundan beri saplandığı sosyalist doktrinden bir türlü kendisini sıyırması gelmektedir. İkincisi, Partinin mahrumiyet, sosyal güvensizlik gibi başlangıçta ele aldığı meseleler, bugün hemen hemen halledilmiş

(113) a. g. d., s. 26.

(114) THE ECONOMIST, October 4, 1958, CLXXXIX, No. 6006, s. 17 - 19.

veya karakterleri tamamen değişmiş bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, Sendikaların haklarıyla ilgilidir; Parti. Sendika hakları için mücadeleye girişmiş ve bir zamanlar haklı bir himayeyi gerektiren bu zayıf topluluk, bugün ülkenin en kuvvetli siyasi ve içtimaî sınıfı haline gelmiştir. O halde, Parti Liderleri gelişen, yatırımlar yapan ve boyuna yeniliklere kavuşan memlekette ne tarzda bir siyaset takip etmeliler ki, bu hızlı gelişmenin doğurduğu çeşitli ihtiyaçlar karşılanmış olsun. Bugün İşçi Partisi, bir hayli çığnenmiş fikirler arasında bocalamaktadır. Muhafazakâr Partiden daha ileri bir durumda değildir. 1958 seçim beyannâmelerinde, gelecek teşriî döneme kadar Muhafazakârların çoktan gerçekleştirebilecekleri işleri vaad ediyorlardı. Çünkü İşçilerin üzerinde durdukları ruh sağlığı, eğitime daha fazla tahsisat ayırmak gibi meseleler esasen Muhafazakâr Parti tarafından benimsenmiştir. Artık İngilteredeki siyasi mücadeleye, bir Muhafazakâr Parti ile, Sosyalist bir parti arasındaki mücadeleye değildir. Gelecek seçimlerde hangi partinin İngiliz seçmenini iknaya muvaffak olacağı kesin olarak söylenemezse de, 13 Nisan 1961 tarihinde yapılan «County Council» seçimlerinde (115) İşçilerin kaybettikleri 17 üyeliği Muhafazakârların kazanması, diğer taraftan Londranın büyük banliyösünde İşçi Partisinin ciddi bir başarısızlığa uğraması, Parti yüksek kademelerini ikaz edici mahiyette görülebilir. Buna rağmen, İşçi Partisi halâ oyların 43,8 ne hâkim durumdadır. Tory'lerin 13 milyon oyuna karşılık, onların da 12 milyon blok - oyları mevcuttur (116).

(115) LE MONDE, 15 Nisan 1961.

(116) Bernard, CRICK, Some Reflections on the Late Election, Public Law, (The British Journal Administrative Law) Spring 1960, s. 48.